

KRITICKÝ REALIZMUS V POVOJNOVÝCH ROKOCH

TIBOR PICHLER, Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava

PICHLER, T.: Critical Realism in the Post-War Period.
Filozofia 43, 1988, No. 3, p. 339.

The subject-matter of the paper is the ideologic evolution of critical realism which was represented by Svätopluk Štúr in post-war period. Though Štúr's critical-realistic philosophical conception — as an attempt to achieve harmonical and humanistic synthesis of all forms of human cultural activity, based on their functional integration — avowed itself the heritage of Masaryk's critical-realistic ideas, though specifically interpreted (their specific character is analyzed here), it was Benedetto Croce's philosophy which had dominant influence on his works.

As far as social influence of Štúr's critical realism is concerned in the examined period, some positive qualities of his philosophy must be mentioned: secularism, anticlerical intellectualism and refusing of clerical nationalism.

Povojnový svet bol dobou revolučných zmien, takých, ktoré už nastali, ale aj takých, ktoré sa dali ešte očakávať, znamenania príchodu ktorých nemohli zostať vnímanému súčasníkovi skryté. Vojnová konflagrácia skončila porážkou nemeckého nacizmu, jeho excesívneho, iracionálneho, po svetovláde bažiacieho imperialismu, jeho cynického nemaskovaného kultu sily a násilia a rovnako i jeho antihumánnej rasistickej ideológie a nezodpovednej decizionistickej politiky, otvorene zavrhujúcej základné princípy medzinárodného práva a spolunažívania. Najväčší podiel na jeho porážke mal Sovietsky zväz, ktorého víťazstvo bolo veľkým posilnením síl, pôsobiacich v prospech uskutočnenia socialistickej revolúcie. Povojnové roky u nás boli takto obdobím prerastania národnej a demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú, zároveň však i obdobím myšlienkových konfrontácií, v ktorých istú historicky pozitívnu úlohu zohrali aj filozofické smery, ako napríklad, kritický realizmus, ktorý, hoci bol nemarxistický, sa vyznačoval ostrým protiľudáckym profilom.

Kritický realizmus ako filozofická pozícia so silným spoločensky angažovaným, i keď abstraktno humanistickým nábojom bol jednoznačne buržoázno-demokraticky orientovaný a v porovnaní so svojím deklarovaným myšlienkovým protivníkom — klerikálnym konzervativizmom — navyše sekularisticky a racionalisticky akcentovaný. Myšlienkovovo reprezentoval demokraticky a antifašisticky zmýšľajúcu buržoáznú inteligenciu.

Československý kritický realizmus nie je mysliteľný bez ideologického puncu, ktorý mu prepožičal svojský myšlienkový svet T. G. Masaryka, bežne charakterizovaný ako realistický. Išlo však o realizmus, ktorý mal svoje neopakovateľné a nebývalé špecifiká. Mal vlastnosti a rozmery, ktoré ho do istej miery odlišujú od toho, čo sme si obyčajne

zvykli predstavovať pod jeho pojmom vo filozofii i v politike. Nešlo o „realizmus jednostranný“, o ktorom sa v *Dodatkoch k Ottovmu Slovníku naučnému* možno dočítať, že je „nezdravý, utkvíva na hmotných, mocenských skutočnostiach a prezíra alebo nedoceňuje ideálne a morálne sily v politickom vývoji a zápase; zvrhá sa tak v prízemný materializmus“, ale „realizmus správny, ktorý je zároveň idealistický, uznáva a hodnotí pozorné skutočnosti všetky: vnútorné, duševné a mravné ako vnější mocenské a materiálne a pro danou skutočnosť nezapomína na ideu, ktorou sám chce uskutočniť“ (1, s. 445).

Definícia hesla „realizmus správny“ obsahuje komprimované vyjadrenie hlavných črt Masarykom iniciovaného „idealistického“ realizmu, ktorý svojím záberom, ale aj zámerom prekračuje čisto filozofické hranice a aspiruje na istý druh nielen teoretickej, ale aj konkrétne prakticky orientovanej filozofie života, živý svetonázor alebo povedané slovami Svätopluka Štúra, označuje kriticko-realistickú životnú koncepciu, „ktorá nevidela svoju úlohu v ďalšej atomizácii, rozpojovaní jednotlivých zložiek a v ich mechanizácii, ale naopak v koncentrácii, v novom lepšom vyrovnávaní všetkých životných síl a hodnôt a v ich spájaní v hlbšiu a všestrannejšiu novú životnú a reálnu jednotu“ (2, s. 149).

Reprezentantom takto chápaného kritického realizmu na Slovensku bol Svätopluk Štúr. Vo svojom filozofickom diele sa vždy hlásil k myšlienkovému odkazu Masarykovej realistickej filozofie, ktorú však, ako to vyplýva z vyššie uvedeného citátu, svojsky recipoval. Pôsobenie Masarykových myšlienok na formovanie sa filozofického profilu a diela Svätopluka Štúra, ktorého môžeme bez pochyb označiť za najmarkantnejšieho predstaviteľa kritického realizmu na Slovensku v štyridsiatych rokoch, nebolo také určujúce, ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať. Dominantný a filozoficky formujúci vplyv na Štúrovo myslenie mal Benedetto Croce — filozof, vedúca osobnosť talianskeho liberalizmu a presvedčený odporca fašizmu, čelný predstaviteľ neohegelianizmu v medzivojnovnej Európe. Croce vo svojom živote príkladne spájal to, čo Štúr od mysliteľa požadoval: teoretickú eminentnosť v kombinácii s humanistickou spoločenskou angažovanosťou, jednotu myslenia a konania. Štúrov kritický realizmus sa v tomto zmysle neformoval len v rámci vnútorných československých filozofických vplyvov, predovšetkým vplyvu českej realistickej filozofie prednášanej na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, lež produktívne recipujúc croceovskú filozofiu foriem ľudských kultúrnych činností: umeleckej a vedeckej, ekonomickej a etickej, napájajúc sa na širšiu sieť európskeho filozofického myslenia, konkrétne croceovského, ktorého európsky vplyv vrcholil v medzivojnovom období.

Croceho filozofia Svätopluka Štúra priťahovala celostným prístupom pri výklade diania skutočnosti, schopnosťou vyváženej, jednotnej, no popri tom individuálne živej interpretácie diania, ktorá dokázala zachytiť plnosť, bohatosť i pestrosť skutočnosti, ako i najširšiu univerzálnu

v individuálnom. Túto schopnosť Croce získal odlíšením reálnych, „čís-
tých pojmov“ od „pseudopojmov“, akýchsi užitočných abstrakcií, použí-
vaných v matematike a prírodných vedách. Reálne pojmy reprezentovali
čosi živé. Práca s nimi bola výsadou filozofie, ktorej kultúrnym posla-
ním bol univerzálny výklad sveta, zohľadňujúci kvalitatívnu odlišnosť
jednotlivých vrstiev skutočnosti, na báze integrovaného pôsobenia dia-
dicky usporiadaných a preto nezameniteľných, nezastupiteľných a ne-
preskočiteľných foriem duchovnej či kultúrnej činnosti. Uvedené črty
filozofickej metódy Benedetta Croceho viedli Svätopluka Štúra k tomu,
že ho apostrofoval azda trochu vzletne „ako najsyntetickejší vrchol
dnešného filozofického snaženia“ a zároveň „najväčšieho realistu našej
doby“. Identifikačným znakom croceovského realizmu bol podľa Štúra
celostný prístup k výkladu skutočnosti, rešpektujúci individualitu jej
zložiek.

Filozofickú prácu a pôsobenie Svätopluka Štúra možno rozdeliť na
dve etapy, pričom medzi prvou (tridsiate roky) a druhou (povojnové
roky) je medzera či prestávka, vynútená vývinom historických udalostí:
vznikom II. svetovej vojny, vznikom a trvaním tzv. slovenského štátu.
Počas tzv. slovenského štátu bol Svätopluk Štúr nezamestnaným a voči
nemu a jeho fašistickej, vulgárno-nacionalistickej ideológii tzv. sloven-
ského národného socializmu zotrval v nekompromisnej opozícii. Vynú-
tená prestávka vo verejnom a publicistickom pôsobení však neznamenala
koniec alebo prerušenie myšlienkového snaženia. Počas trvania vojny
Štúr pracoval na svojej filozofickej „trilógii“: *Rozprava o živote*, *Zmysel
slovenského obrodzenia* a *Nemecké zvrátenie všetkých hodnôt*. V nich
formuloval odpovede na otázky doby ako aj svoje filozofické stanovisko
a názory, ktorými chcel zasiahnuť do myšlienkového diania v obnove-
nom Československu. Okrem *Nemeckého zvrátenia všetkých hodnôt*,
ktoré vyšlo oneskorene r. 1967 pod zmeneným názvom *Nemecká vôľa
k moci*, menované práce vyšli krátko po oslobodení a do slovenskej
filozofickej diskusie v povojnových rokoch aj skutočne zasiahli. Platí
to predovšetkým o práci *Rozprava o živote*.¹

Štúrovým zámerom bolo vyložiť svoje chápanie filozofie ako synte-
tickej kultúrnej aktivity naplnenej duchom všeľudského humanizmu, in-
telektuálne diskreditovať a obnažiť nemeckú fašistoidnú a otvorene fa-
šistickú filozofiu (nemecký iracionalizmus a nielen nemecký podriadil
kritike už koncom tridsiatych rokov vo svojej práci *Problém transcen-
denta v súčasnej filozofii*), rekonštruovať ideológiu slovenského národ-

¹ Pozri recenzie Štúrovej práce *Rozprava o živote*. In: *Philosophica Slovaca I*.
Bratislava 1946 (od Michala Topolského); *Filozofický zborník*, VIII. roč., Martin 1947,
č. 1 a č. 2 (od M. Chladného-Hanoša). Druhá časť recenzie M. Chladného-Hanoša
s názvom *Kritické poznámky ku knihe Svätopluka Štúra Rozprava o živote z hľadiska
kresťanskej morálky* obsahovala kritiku Štúrových etických náhľadov z pozície nábo-
ženskej filozofie. Svätopluk Štúr na ňu odpovedal Malou poznámkou k veľkému
problému etiky vo *Philosophica Slovaca II-III*. Bratislava 1947—1948.

ného obrodzenia v jej pokrokovom európskom ideovom kontexte a tak vyvrátiť ľudácku teokraticko-nacionalistickú dezinterpretáciu myšlienkového odkazu hlavných predstaviteľov slovenského národného obrodzenia. Nezostal však v zajatí histórie, jeho pozornosť sa nesústreďovala len na korekciu vedomého skresľovania národných dejín, ale v myšlienkovvej skratke a v rámci svojich filozofických princípov a možností uvažoval aj o budúcnosti a o ďalšom vývine spoločnosti. V tejto súvislosti mu neunikla nevyhnutnosť istých sociálno-ekonomických reforiem: spoločenskej organizácie hospodárstva. Konštatoval, že historický vývin sa nachádza na rozhraní dvoch epoch: epochy súkromno-kapitalistického a epochy „riadeného“ hospodárstva. Zrejma mu bola i nevyhnutnosť po vojnovnej zahraničnopolitickej orientácie na Sovietsky zväz ako garancia bezpečnosti Československa.

Príčiny dočasného triumfu fašistického nacionalizmu a ahumanizmu v Európe nachádzal Svätopluk Štúr trochu zjednodušene, neberúc do úvahy komplex sociálno-ekonomických determinánt, jednak v porušení a nerešpektovaní všeľudskej väzby národnostného princípu, jednak v akejsi „zrade“ inteligencie, intelektuálov vôbec, ich sprenevereniu sa ideológii humanity a etiky, ktoré chápal v istom slova zmysle metafyzicky. Preceňoval spoločenskú úlohu inteligencie a intelektuálov, keď im idealisticky pripísal kontrolnú funkciu akéhosi myšlienkového a mravno-humanistického dozoru nad vývinom spoločnosti. Domnieval sa, že spoločnosť je jednoducho taká, aké idey si zvolí. Keď si zvolí „gangsterské“, tak je jej charakter potom „gangsterský“. Voľba ideí závisí podľa neho od znalosti či neznalosti správnej teórie života, čo je v jeho myslení otázka predovšetkým charakteru noetického. Svätopluk Štúr chápe noetiku trochu širšie, než je to bežné vo filozofickej praxi. Pojem noetiky uňho nesplýva s pojmom teórie takpovediac neutrálneho, realitu reflektujúceho poznania, lež s pojmom teórie humanistického poznania, teórie poznania, legitimovanej samozrejmosťou, a preto Štúrom bližšie neurčenou etikou humanity a univerzálneho dobra.

Problém vzniku iracionalistickej ideológie a filozofie sa mu v podstate tiež redukuje na otázku noetickú. Je výsledkom „nesprávneho poznania“, nesprávneho, t. j. nevyváženého používania poznávacích funkcií, výsledkom porušovania a prekračovania ich individuálnej funkčnej kompetencie, jednostranným a výlučným preferovaním intuície voči rozumu, pri úplnom nerešpektovaní celostnej spojitosti a organickej väzby zložiek poznávacieho aparátu.

Podľa Svätopluka Štúra má iracionalizmus aj iné noetické korene: predstavuje svojím spôsobom premrštenú intelektuálnu reakciu na kvantifikujúce a abstrahujúce postupy prírodných vied, na ich schematický racionalizmus, prehliadajúci konkrétnu individuálnu pestrosť vecí. V dôsledku toho Štúr pokladá za potrebné premyslieť pojem filozofie, zamyslieť sa nad jej vzťahom k prírodným či špeciálnym vedám. Tieto

úvahy vedú uňho k odmietaniu všetkých pozitivisticko-scientisticky orientovaných koncepcií filozofie.

Ako jeden z kľúčových problémov vo filozofickom myslení Svätopluka Štúra vystupuje pomer medzi filozofiou a prírodnými, resp. špeciálnymi vedami, pre ktoré je charakteristické porušovanie celostnej väzby skutočnosti a jej členenie na parciálne celky ako aj pomer medzi rozumom činným v oblasti filozofického myslenia a rozumom, operujúcim vo sfére špeciálnovedného výskumu, t. j. ide o pomer medzi univerzálnym filozofickým a špecializovaným prírodovedným rozumom, ktorý pracuje na princípe užitočných abstrakcií a schém, umožňujúcim zmocňovanie sa a technické ovládanie skutočnosti — predmetného sveta. Pri posudzovaní tohto pomeru Svätoplukovi Štúrovi nejde o riešenie sporu, v ktorom by na záver mala jedna strana pravdu a druhá nie, ale skôr o deľbu práce, demarkáciu kompetencií a o funkcionálne odlišenú spoluprácu v celostne chápanom poznávacom procese.

Vo filozofii i vo vede sa používajú pojmy. Charakter pojmu vo filozofii a vo vede je však odlišný, pretože ciele filozofie a špeciálnych vied sa navzájom líšia, tvrdí Štúr. Filozofia intenduje univerzalitu individuálne zvláštneho, humanistické formovanie človeka vo všetkých formách jeho aktivity; špeciálne vedy intendujú produkciu „užitočných poznatkov“, zabezpečujú ovládanie sveta. Sú v istom zmysle technikou, na rozdiel od filozofie, ktorá je hodnotiacim poznaním. „Až cesta poznania určuje teda hodnotu a zmysel života v procese individuálnom rovnako ako historickom“ (2, s. 31). „Zákony, ktoré platia v prírodných vedách, nedajú sa vôbec aplikovať na problémy duchovnej aktivity a tvorby, ľudskej organizácie a kultúrneho diela“ (3, s. 7). Dominujúci aparát pojmov a metód špeciálnych vied je zameraný na narábanie s neživou hmotou, a je teda otázne, uzatvára Štúr, či je ich aplikácia na svet človeka vhodná a oprávnená. Domnieva sa, že „logika objavovania“ neobstojí bez logiky humanistického, celok životných funkcií zohľadňujúceho hodnotenia. Bez nadsadzovania možno konštatovať, že celé Štúrovo filozofické dielo stojí v znamení hľadania celostnej „poriadkovej“ racionality, ktorá by vyrovnávala humanistický deficit dominujúcej inštrumentálnej racionality. V jeho definícii je filozofia sférou netechnického, humanizujúceho poznávania, nesúceho zodpovednosť za celkovú prax života.

Život podľa názoru Svätopluka Štúra dosahuje optimum svojho rozvinutia vtedy, keď pôsobí ako súhra krásna, pravdy, užitočná a dobrá, t. j. umenia, vedy, ekonómie a etiky, vtedy, keď súkolie jeho kvalitatívne diferencovaných aktivít organicky účinkuje. Filozofii Štúr pripisuje úlohu dbať o správne radenie týchto foriem kultúrnych aktivít a tak zabezpečovať harmonické poznanie, ktoré je predpokladom správneho konania, t. j. takého konania, ktoré si je vedomé nevyhnutnosti súladu medzi časťou a celkom, ktoré reflektuje celostnosť bytia. Zastáva názor, že od poznania nezávislé konanie neexistuje. V každom konaní sa vraj prejavuje tým či oným spôsobom, či to už subjekt reflektuje alebo

nie, istá teória života. Preto je úloha filozofie, osobitne z hľadiska „harmonického“ fungovania spoločnosti nezastupiteľná, a predovšetkým samostatná. Pokusy orientovať prácu filozofie na vzore prírodných, resp. špeciálnych vied narúšajú, ba likvidujú ju a jej poslanie byť vedou o formách ľudských činností a poskytovať univerzálne poznanie skutočnosti — poznanie jej všeobecného poriadku, ktoré na rozdiel od kvantifikačných poznávacích postupov nenivelizuje, ale rešpektuje kvalitatívnu diferencovanosť jej javov.

Premýšľanie nad problematikou noetiky, nad členením, charakterom, kompetenciou a celostným usporiadaním poznávacích funkcií — foriem kultúrnej aktivity má vo filozofii Svätopluka Štúra praktický životný význam. Chce orientovať na ceste chcenia univerzálneho dobra, ktoré však nemôže abstrahovať od nevyhnutnosti individuálneho úžitku, ba priam ho predpokladá. To si vyžaduje znalosť harmonickej stupňovitej výstavby bytia, poznanie súhry foriem ľudských činností, poznanie akéhosi zákona života, ktorý v jeho prácach znie ako zákon celostnej harmónie. Podľa Svätopluka Štúra filozof neobjavuje nové poznatky, ale usiluje o jednotný humanistický výklad skutočnosti. Je exponentom „organickej“ koncepcie života ako diferencovanej harmónie bytia, ako súladu jeho kvalitatívne diferencovaných zložiek. Charakteristickou vlastnosťou Štúrovho filozofického realizmu je teda úsilie o celostné chápanie skutočnosti, úsilie o kultúrnu a životnú syntézu, v ktorej univerzálne organicky vyrastá z individuálneho a nepotláča ho v jeho osobitosti, ba práve naopak, buduje na nej.

Historicky pozitívne aspekty Štúrom formulovanej koncepcie celostného, organického života vystupujú do popredia osobitne pri konfrontácii s „mechanickou“ či „kvantitatívnou životnou orientáciou“ a pri kritike klerikalisticky riadeného slovenského autonomistického hnutia.

Pod pojmom mechanickej alebo kvantitatívnej životnej orientácie má Štúr na mysli kapitalistický výrobný spôsob, ktorý podľa jeho názoru dospel do stavu disharmonického pôsobenia životných funkcií a uvádza nasledovnú symptomatológiu: autonomizácia hospodárskej funkcie, premena výrobného procesu v „mechanické fátum“, človek vystupuje ako „odosobnený, odludštený robot“, nivelizácia a atomizácia indivíduí na púhe „hmotné kvantum“, prevaha partikulárnych záujmov nad záujmami celku. Kritika kvantitatívnej životnej orientácie sa objavuje v záverečných partiách *Rozpravy o živote a Zmyslu slovenského obrodenia* vo forme krátkych poznámok a náčrtov. Avšak aj v tejto náznakovitej podobe svedčia tieto názory o značnej problémovej a životnej senzibilitate svojho autora a v neposlednom rade aj o istom sociálno-kritickom potenciáli jeho filozofického myslenia. Triedna obmedzenosť jeho sociálno-kritických poznámok spočívala v tom, že nereflektoval skutočnosť triedneho antagonizmu a triedneho boja v aktuálnom úsilí o revolucionizáciu spoločnosti a idealisticky sa domnieval, že v danej dobe možno „disharmonickú“ sociálnu a ekonomickú situáciu jednoducho „korigovať“ v

„harmonistickom“ zmysle zavedením kontroly spoločnosti nad kapitálovými zdrojmi a výrobnými prostriedkami bez nevyhnutnosti revolučnej premeny existujúceho systému triedne antagonistických síl spoločnosti. Štúrova syntetizujúca filozofická koncepcia stavia na zosúlaďovaní jednotlivých životných zložiek v organický celok. Avšak jeho harmonická koncepcia života ako stavba súvzťažných, kvalitatívne diferencovaných stupňov, preložená do jazyka sociálnych a politických vzťahov predstavuje iluzórny triedne neantagonistický model spoločnosti, založený na princípe sociálnopoliticky neutrálneho funkcionalizmu. Aktuálna skutočnosť však bola iná. Štúr kriticky reflektoval realitu „sociálnej disharmonie“, jej realistické prekonanie však formulovať nedokázal.

Filozofickým protivníkom Štúrom formulovanej kriticko-realistickej filozofie bolo iracionalisticko-fašistické myslenie a klerikalistický ideový konzervativizmus slovenského autonomistického hnutia. Národný autonomizmus označil za „najhlúpejší mýtus nášho národného života“. Zatiaľ čo v obrodeneckej ideológii identifikoval princípy organickej koncepcie života, najmä v jej vyzdvihovaní idey všeludského spoločenstva národov, v chápaní jednotlivých národných celkov ako častí všeobšiahleho celku ľudstva, v klerikalisticky dominovanom teokratickom nacionalizme zisťuje ich diskontinuitáciu. Konzervativistický nacionalizmus podľa Štúrovej mienky začína silnieť a nadobúdať na Slovensku prevahu v poslednej tretine 19. storočia, keď konštatuje prerušenie kontaktu s európskym vedným a myšlienkovým pokrokom, ktorý bol taký príznačný pre klasické obrodenecké myslenie. Slovenské národné snaženie v uvedenom období vykazovalo teda deficit pôvodnej domácej slovenskej „realistickej“ orientácie. Hlasistom sa ho podarilo podľa jeho mienky len čiastočne vyrovnať. Staromilstvo a antikvárný záujem o veci národné a silná tendencia spiatočníckeho vlastenectva v duchovnom živote na Slovensku pretrvávali a ako také nemohli poskytnúť reálnu domácu základňu modernizácie národného života. Svätopluk Štúr chce teda naznačiť, že slovenskému myšlienkovému a politickému hnutiu chýbala autochtónna moderná, realistická a sekularistická ideológia, ktorá by bola navyše zakotvená v širšom povedomí. To malo negatívne dôsledky: rok 1918 zastihol Slovensko nepripravené a sčasti „i na strane protifašlej, t. j. zaostale reakčnej“ (4, s. 137).

Od roku 1918 Štúr registroval v slovenskom duchovnom dianí konflikt dvoch protichodných koncepcií národného života: sekularistickej, buržoázno-demokratickej, československy orientovanej a autonomistickej klerikalisticky ladenej. Autonomistické hnutie, ktoré dosiahlo pochybný úspech inštaláciou tzv. slovenského štátu, zotrvávalo na jehličkovskej úrovni, píše Štúr: „náboženstvo a vlastenectvo so slávnostnými obradmi, ale v rúchu najtemnejšej v pravde stredovekej reakcie, s vypojením najzákladnejších princípov novovekej filozofie“ (4, s. 138).

Štúrovo myslenie bolo jednoznačne namierené proti konzervativistickému autonomistickému nacionalizmu a jeho „dogmatickému totalita-

rizmu". Voči nemu zaujal pozíciu, vyzdvihujúcu realizmus, sekularizmus a imanentizmus myslenia. Odmietal akúkoľvek formu transcendentu ako aj dualizmu, pokladal ich za únikové cesty z reality tohto sveta a zároveň za konštrukčné princípy metafyzík, devalvujúcich imanentnú ľudskosť človeka. Tieto črty Štúrovho filozofického myslenia pôsobili pozitívne vo vývine a na vývin slovenského filozofického myslenia.

Pri celkovom hodnotení štúrovského kritického realizmu ako úsilia o syntézu ľudských kultúrnych činností však treba mať na zreteli historickú dialektiku obdobia prerastania národnej a demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú a v tejto súvislosti možno konštatovať, že Svätopluk Štúr svojím myslením nereflektoval nevyhnutnosť revolučného realizmu nastupujúcich politických síl. Jeho realizmus, hoc kritický, sa stal v daných revolučných sociálnohistorických podmienkach nereálnym a bol dobou prekonaný. Všeľudský humanizmus, sekularizmus, antiklerikalizmus, antiracionalizmus a antifašizmus jeho myšlienkového snaženia však zostávajú trvale pozitívnym vkladom do vývinu slovenského filozofického myslenia.

LITERATÚRA

1. Ottův slovník naučný. Dodatky. Zv. V. Praha 1938.
2. ŠTÚR, S.: Rozprava o živote. Spisy FFUK č. XXXIII. Bratislava 1946.
3. ŠTÚR, S.: Problém transcendentu v súčasnej filozofii. Spisy FF UK XXVII. Bratislava 1938.
4. ŠTÚR, S.: Zmysel slovenského obrodenia. Liptovský Mikuláš 1948.

КРИТИЧЕСКИЙ РЕАЛИЗМ В ПОСЛЕВОЕННЫЕ ГОДЫ

Тибор Пихлер

Автор в статье рассматривает идейное развитие критического реализма, который в послевоенные годы представлял Светоплук Штур. Хотя критическо-реалистическая философская концепция Штура как стремление к гармоническому и гуманистическому жизненному синтезу всех форм человеческой культурной деятельности на базе их функциональной интеграции исходила из масариковских, критическо-реалистических, хотя и своеобразно рефлексированных, идей, специфический характер которых нами отмечен, доминантное влияние на формирование его творчества имела философия Бенедетта Гроце.

С точки зрения общественного действия критического реализма Штура на данном отрезке времени выступают на передний план как определенные позитивные черты: секуляризм, антиклерикальный интеллектуализм и отрицание людацкого национализма.

DER KRITISCHE REALISMUS IN DEN NACHKRIEGSJAHREN

Tibor Pichler

Die Studie thematisiert den von Svätopluk Štúr in den Nachkriegsjahren repräsentierten kritischen Realismus. Obwohl Štúrs kritisch-realistische philosophische Kon-

zeption als Streben nach einer harmonischen und humanistischen Lebenssynthese aller Formen menschlicher Kulturtätigkeit auf der Basis ihrer funktionellen Integration das Erbe Masarykscher, jedoch eigenständig reflektierter, kritisch-realistischer Gedanken, auf deren spezifischen Charakter hingewiesen wird, anerkannte, empfinden sie doch den sie prägenden philosophischen Impuls aus dem Werk Benedetto Croces.

Unter dem Gesichtspunkt der gesellschaftlichen Wirksamkeit des Stürschen kritischen Realismus in den Nachkriegsjahren treten folgende positive Momente in den Vordergrund: Säkularismus, antiklerikaler Intellektualismus und Ablehnung von völligem Nationalismus.